

ויש לומר שרבה סבר שהתירוץ 'כיון דמזידה היא תקלה נמי איכא' — דיחויא בעלמא הוא, אלא יש לפרש 'אם בא עליה אחד מכל העריות' דקתני — אין הבהמה בכלל. ולכן הקשה מהמשנה השניה, בה מפורש שהבהמה נסקלת. ואכן יש לומר שגם לפי האמת נשאר חילוק זה שבין קטן לקטנה, שבקטנה אין הבהמה נסקלת שהרי אפילו הביאתה עליה ברצון, הלא פיתוי קטנה אונס הוא ואין כאן תקלה. לא כן בקטן, היות ואין קישוי אלא לדעת, נידון כמזיד והבהמה נסקלת (אליהו רבה להגר"א ז"ל נדה ה,ה).
א. בזה מדויק שינוי לשון הכתובים, שבאשה הנרבעת נאמר 'והרגת את האשה ואת הבהמה' — כללן ביחד, לומר רק כאשר האשה בת עונשין, הבהמה נסקלת. אבל בזכר נכתבו בנפרד: 'מות יומת האיש, ואת הבהמה תהרוגו' — כי גם כשהוא קטן ואינו נענש, הבהמה נסקלת (משך חכמה קדושים כ, יד. ודייק גם מלשון הברייתא דלעיל, ע"ש).
ב. נראה לסייע שהתירוץ הראשון דיחויא הוא, שהרי בת שלש שנים ויום אחד נראה ודאי שאין לך שוגגת גדולה מזו, שאינה יודעת מאיסור רביעה כלל. אלא שדחו בגמרא לדחוק בקטנה כזו שהיא ברת דעת.

'כיון דמזידה... וחס רחמנא עליה' — כתב הרש"ש: 'מזה נראה לי דאף דפסק בשו"ע חושן משפט (צו, ג, תכד, ח) דקטן שהזיק וחבל פטור מלשלם אפילו לאחר שהגדיל ודלא כהגהות אשרי, מכל מקום לצאת ידי שמים חייב'.
 וכעין זה כתב המגן-אברהם (ס"ס שמג) לענין תשובת הקטן. (וע' בשו"ת יביע אומר ח"ג או"ח כה, כ).

עוד הביאו האחרונים להוכיח מכאן על גדר איסורין לקטן — שגם כלפיו ישנו שם איסור אלא שפטור מן העונש, ונשאו ונתנו בדבר מכמה סוגיות. [ויש שכתבו לדחות שלא אמרו בסוגיא שנחשב איסור כלפי הקטן, אלא בכגון רובע האסור אף לבן נה, ומשעה שיש בו דעת נאסר. משא"כ באיסורים שנאמרו לישראל, אפשר שפחות מכן י"ג אינו בכלל האיסור כלל]. ע' תבואות שור יא; בית הלוי ח"א טו, ב; שו"ת אבני נזר אה"ע רטו, ה ואו"ח נו, ב; קהלות יעקב יבמות לא-לב; אבי עזרי שמחות תנינא ג,ה. מרגליות הים; הערות הגריש"א שליט"א למסכת יומא. וראה ספר חסידים תרצב ובהערות מקור חסד שם; שערי ישראל ג, ג; חלקת יואב א; עמודי אור; מנחת שלמה לד.
 ויש לעיין לפי"ז על משמעות הפוסקים שאין איסור להניח איסור לפני קטן משום 'לפני עור', והלא מכשילו באיסור.

דף נו

'ואומר לו, אמור מה ששמעת בפירוש, והוא אומר. והדיינין עומדין על רגליהן וקורעין ולא מאחינ' — י"ל דבלא אמירה זו הי' נחשב העד עצמו כמגדף אף דאומר רק מה שאמר פלוני, דהא אף השומע מפי השומע חייב לקרוע. ומכאן שאין ראוי לצטט דברי גדוף וכפירה הנאמרים מפי הטועים. ולקמן ס.
 שאמר לחזקי' מה ששמעו, כנראה מפני שהי' צורך בדבר' (מהגר"א נבנצל שליט"א. [ועתוס' להלן ס סע"א שתמהו מה טעם אמרו למלך מה ששמעו בפירוש, שהרי בכל יום דנים את העדים בכינוי]).
 ונראה שזה הטעם לענין שאמרו בשבועות לו: בחכמים שציטטו לשון קללה ואמר להם רבותיהם לומר בכינוי — ואעפ"י שאינו אלא מצטט, אך יש להימנע מלהוציא קללה מפיו, שלא יוכל להישמע כמכוין לומר מפי עצמו, הגם שמתוך הקשר הדברים ידוע שאין כן כוונתו. ומצינו שבקללה וגידוף נזהרים אנשים הגם שכוונת האומר ברורה שלא בא לקלל, כדרך שאדם תולה קללתו באחרים (כדלהלן קו. ועוד רבות).

יש לשאול מדוע לא די בכך שהעדים יעידו בלשון זו: שמענו ברכת ה' שחייבים עליה סקילה, שפלוני בירך שם בשם, ויאמרו

שהכוונה בלשון סגי-נהור, ולא יצטרכו לומר בפירוש. והרי ודאי אופן זה של אמירה קל יותר, שהרי נראה שמי ש'ברך' בלשון זו, שאמר שמברך ואמר שזה בלשון סגי נהור — אינו חייב מיתה.

וצריך לומר שאמירת עדות צריכה להיות מפורשת וברורה לחלוטין, לומר בדיוק מה שראו, ואין די ברמזים ובכינויים. ואפשר הטעם דהוי כאומד שאין דנים על פיו. ועכ"פ לענין דיני נפשות. ואולם העדים האחרים שאומרים 'אף אני כמוהו' הוי כאמירה מפורשת. וכן נראה שמועילה אמירת 'הן' של העדים כאישור ומתן תשובה לשאלה (כן משמע בב"מ כה: וכ"מ להלן סה: 'שכן ישנן באיה' כפירוש הר"ף והר"ן, ע"ש). ושמה רק בדיני ממונות מועיל. וכן צ"ע האם קיים דין 'דות' בעדות (וע' אג"מ או"ח ח"ה טז, 1).

אכן שיטת הירושלמי — הביאיה המפרשים — שאין העדים חוזרים בדיוק מה ששמעו. (וע' בזה בשו"ת מהרי"ק ק. וצ"ב).

'שכל מיתה האמורה בבני נח אינה אלא בסייף' — שנאמר **שפך דם האדם באדם דמו ישפך**. ואם דין מיתתו כבישראל, לשם מה הוצרך לפרש כיצד להרגו [והלא גם רוצח ישראל דינו בסייף]? אלא ודאי בא ללמד שכל מיתות שלו אינם אלא בסייף (עפ"י תוס' הרא"ש להלן נז.).

איש איש למה לוי? דיברה תורה כלשון בני אדם' — ואם תאמר, מדוע לא נרבה להכמים מ'איש איש' את הנכרי לאזהרה בכינויים.

ולפי המבואר בחדושי הר"ן לתירוץ אחד, אין לרבות את הנכרי לאזהרה שאם כן יתחייב מיתה, שאזהרתו זוהי מיתתו, והרי ממיתה הוא פטור, הלכך מוכח שאינו באזהרה. אבל לתירוץ שני, וכן דעת התוס', אין הכרח לכך, שאפשר שהנכרי באזהרה ולא במיתה [ונראה שאינו לוקה ארבעים, שלא מצינו זאת בנכרי].

ושמה אין צריך ריבוי מיוחד לאזהרה, שסברא היא שכל הנכלל באיסור גידוף בישראל הריהו בכלל גידוף ואסור אף לב'.

'שבע מצוות נצטוו בני נח...' — אמרו בגמרא להלן שלא מנו כאן אזהרות שהן ב'קום ועשה' (בלבד. מלבד דינין שהם גם ב'שב ואל תעשה').

ישנן דעות שהנכרי חייב במצוות פריה ורבייה (ע' רש"י יבמות סב; תוס' חגיגה ב: ד"ה לא וע"ש מהרש"א והגהות מים חיים; משנה למלך מלכים י; ז; עשרה מאמרות — חקור הדין ג, כא; חדושי הנצי"ב בכורות מז. העמק שאלה ברכה קסה, ב; ספר הזכונות לר"צ הכהן עשה א סופ"א) ודלא כפשטות הסוגיא להלן נט ובראשונים שם. (ע"ע בית ישי קז, הערה ב; זכר יצחק ח"א לב; אג"מ אה"ע ח"ד פח, א. ויש להעיר מדיוק לשון רש"י בסוטה כד. 'שהרי נצטוו ישראל על פו"ר'). [ומבואר בתוס' (נט): שהפטור מפריה ורבייה אינו מוזהר על השחתת זרע. ולכאורה נראה שלדבריהם אין בן נח מצווה על כך. ואולם מרש"י (נדה יג) משמע שאף הנכרים מוזהרים על השחתת זרע. וע' בספר צדקת הצדיק קכא ובשו"ת אבני נזר אה"ע עט, ו-1].

והר"ן כתב בחדושיו שגם במצוות צדקה מחויב הנכרי, שהרי זה נכלל בכתוב לעשות צדקה ומשפט המובא להלן. וכן כתבו כמה ראשונים (ע' יד רמה; ספר הרוקח שס).

מצוות תפילה בגוי — בשו"ת אגרות משה (או"ח ח"ב כד) נשאל על כך, וחידש שאף על פי שאין מצוות התפילה נמנית במנין מצוות בני נח, אעפ"כ כאשר יש לו צרה או שצריך לפרנסה וכדומה, מוטל עליו להתפלל ולבקש על כך מהקב"ה, שהרי זוהי עיקר האמונה בהשי"ת, שרק הוא הנותן רפואה ופרנסה ושאר צרכים, וכשאינו בוטח בהשי"ת ומתפלל אליו, הרי הוא כאינו מאמין בו, והאמונה — אע"פ שלא הוזכרה במצוות בני נח, ודאי הוא מחויב בדבר. ע"ש שהאריך בענין זה ובמסתעף הימנו.

מה שכתב שבן נח חייב להאמין בהי"ת — כן כתב בחזו"א (סנהדרין לקוטים לדף סג) שנראה שב"נ מוזהר על מינות, כי

הלא קבלת מלכות שמים היא היסוד של ציווי ז' מצוות (אם כי יתכן היה לומר מסברא שבשבע מצוות הוא מצווה בגלל השכל הישר והמצפון האנושי, גם אם לא היה מצווה בהאמנת האלקות).
 ונראה שאין זה כולל את האמונה בכל עיקרי דתנו, אלא במציאות ה' והשגחתו וכד' — וראיה על כך מדברי התורא"ש (נז) שכתב בתוך דבריו שאינו מצווה להאמין בתחית המתים (וע' במנחת שלמה ח"ב עט).
 וכן בחזו"א שם מצדד במינות דשיתוף, שמא אין ב"נ מוזהר, כל שיש קיום לציווי ז' מצוות מפי אדון עולם. וע"ע בתוס' סג: ד"ה אסור; רמ"א או"ח קנו (מהר"ן פ"ק דע"ז). ובשפת אמת (לך, תרלו) כתב שאף בני נח מחוייבים ביחוד ה'. וע"ע בספר אמת ליעקב יתרו כ,י ד"ה ועיין בהקדמתו).

מצות התשובה — אף על פי שלא מצאנו שבני נח מצוויים בה, מכל מקום התשובה מועילה גם להם לכפר העוון, כמו שמצינו באנשי נינוה. ואמנם אינה דומה תשובה של בני נח לשל ישראל (ע' במדרש תנחומא האוינו; תקנת השבין לר"צ הכהן; לב אליהו פרשת אחרי, ועוד).
 [וכן נראה מכמה מקומות, שהמצוה לשוב אינה קשורה לעצם העובדה שהתשובה מכפרת, ואף אם לא היה בכח התשובה לכפר, חייב האדם לשוב בתשובה על חטאו. וכן להפך, אף ללא מצות תשובה (כבנכרי, או קודם מתן תורה) — התשובה מועילה. הדומה למי שהתפלל ללא קיום מצות תפילה (כגון ללא כוונה למצות תפילה למ"ד מצ"כ) — שנראה שעכ"פ תפילתו מתקבלת].

אזהרת כל בן נכר לא יאכל בו (בקרבת פסח) — נחלקו הדעות האם נאמרה על ישראל, שלא להאכיל לבן נכר (כן דעת הרמב"ם — ע' כסף-משנה הל' קרבן-פסח ט,ז), אבל הנכרי עצמו אינו מוזהר בכך. או בן הנכר גופו מוזהר על הדבר. וכן דעת הצ"ח (פסחים עג.). וכתב שלא נמנה איסור זה עם שבע מצוות, מפני שאינו נוהג אלא אחת לשנה.

[השומע נכרי שברך ברכה — עונה אחריו 'אמן' אם שמע כל הברכה. כן פסקו האחרונים. וכתב הט"ז שאין זה חיוב כבישראל המברך, אלא רשות (ערימ"א או"ח רטו, ב משנ"ב באור הלכה ושער הציון שם).
 א. ע' באבן האזל (ברכות א, יג) שנאר גם בדעת הרמב"ם כן [דלא כדעת הסוברים שלהרמב"ם אסור לענות אחר ברכת הגוי. אך דוקא בשאינו אדוק לע"ז, אבל נכרי האדוק בה — אסור לענות אחריו].
 ב. נכרי שברך ברכה דרך שבה ללא צורך — נראה לכאורה שאין עליו איסור של 'ברכה לבטלה', לדעת הסוברים שברכה לבטלה אסורה מדרבנן — לא מצינו שחכמים אסרו ותקנו לגויים [אם כי נראה שיש להם כח וסמכות לכך. ע' מנחת שלמה ח"ב עט]. ואף לסוברים שאסור מדאורייתא — לכאורה אין בני נח מצוויים על זה, ובפרט כשאומר דרך שבה, שלגביו שלא תקנו לו ברכות, הוי כשבה בעלמא ושפיר דמי לענות אחריו. ובספר ערוך השלחן (או"ח רטו, ג) אין נראה כן, וצ"ע.

משמע מדברי הרמב"ן וראב"ע, שכשאמר הכתוב 'וגרך אשר בשעריך' הכוונה היא לגר תושב. נמצא לפי זה שנוהגות בב"נ יותר משבע מצוות, כגון 'הקהל את העם... וגרך אשר בשעריך' — אלא שמצוות אלו נאמרו לישראל כלפיהם, ואינה מוטלת על הנכרי בעצמו (אמת ליעקב וילך לא, יב).
 עוד על מצוות שכליות שנתחייבו בהן בני נח — ע' בהקדמת רב נסים גאון לתלמוד (נדפס בש"ס וילנא, לפני מסכת ברכות); פירוש החזקוני נח ז, כא, ובספר קובץ מאמרים לגרא"ו עמ' לד. וע"ע במובא ביוסף דעת נזיר סא)].

(ע"ב) מכל עץ הגן ולא גזל' — פרש רש"י, מכך שהוצרך להתיר לו ולהפקיר עבורו, שמע מינה שללא הפקר אסור.

ואף על פי שעץ הגן לא היה בבעלות אדם אחר, הכוונה היא שכל עוד לא הותר לו לאדם, הרי הכל ברשות הקב"ה [כדרך שאמרו (בברכות לה) על הנהגה מן העולם בלא ברכה, כאילו גזול להקב"ה]. וללא ההתר שהותר לו להנות מן העולם, [והארץ נתן לבני אדם] — היה גזלן. ומכאן שקיים אצלו איסור גזל.

כמדומה ששמעתי מהגר"ש פישר שליט"א, שזהו גדר מעילה בהקדש — שההקדש אינו בכלל ההתר שהותר לאדם להנות, וממילא הוא אסור באיסור דגזילה. וזו הסיבה שאמירתו לגבוה כמסירתו להדיוט' (עתורא"ש נדרים) — כי אין צורך בהקנאה באופן חיובי, אלא הוי כגדר 'סילוק', שמסלק וכותו של בשר ודם להנות מן הבריאה, וממילא הרי הוא של שמים. ע"כ בזכרוננו ממה ששמעתי.

ולפי זה, בן נח שנהנה מן ההקדש, הריהו עובר על איסור גזל. ובזה מיושב מה שהעיר הנצי"ב, לשיטת הראשונים שכל עוולה כלולה באזהרת 'דינין' שנצטוו בני נח, לשם מה צריך ציווי מיוחד על גזל? [ותרץ שלבן נח נאסר אפילו באופן ש'עביד דינא לנפשיה' שאין בכך עוולה ולישראל מותר].

אלא שהגזל כולל גם כשאינו עושה עוולה לבני אדם, כגון שלוקח דבר שלא הותר לבני אדם להנות בו, כאמור, גם זה בכלל גזל.

וכיוצא בזה כתב בספר אבי עזרי (מלכים, קמא ט, יד) שה'גזל' בבן-נח כולל כל מיני גזלה, גם אלו שאינם שייכים לדיני ממונות, כגזול נפש ועוד].

'אכל תאכל — ולא אבר מן החי' — יש שכתבו [דלא כהתוס' והר"ן] שרבי יוחנן שהסמיך אבר מן החי מן הכתוב הזה שנאמר לאדם הראשון, חולק על רב בסמוך וסובר שאדם הראשון היה מותר באכילת בשר. ורב שאמר לא הותר לו לאכול בשר, לא סבר אסמכתא זו, שהרי כל בשר אסור לו, כל שכן אבר מן החי. [וכן פסק הרמב"ם (מלכים ט, א) דלא כרבי יוחנן — כי בגמרא נשאו ונתנו בדברי רב] (שו"ת הרשב"ש תקמב; תורת חיים נט:).

'עשר מצוות נצטוו ישראל במרה... ושבת' — על השבת ושאר מצוות שנצטוו במרה — ע' בספר קדושת השבת לר"צ הכהן, ב עמ' 9; הקדמת עונג יום טוב, כב. ושם בס' נג; 'שיעורים לזכר אבא מרי ז"ל' ח"ב עמ' קכט, קלח; אמת ליעקב משפטים כד, ג. וע"ע במצוין בספר מנהגי ישראל (ח"ב עמ' קסא). ע"ע במובא ביוסף דעת חולין כח מהגרד"ז גולדברג שליט"א.

'כך נצטוו בני נח להושיב בתי דינין בכל פלך ופלך ובכל עיר ועיר' — לדעת הרמב"ם ז"ל (מלכים ט, יד) גדרה של מצות הדינין שנצטוו בני נח היא להושיב דיינים ושופטים שידונו באותן מצוות שנצטוו בהן. וכתב שלכך נתחייבו כל בעלי שכם הריגה, במעשה דשכם בן חמור, שהרי שכם גזל והם ראו וידעו ולא דנוהו.

והרמב"ן בפירושו התורה (וישלה) חולק וסובר שמצות הדינים בבני נח כוללת אזהרה לדון בכל דיני ממונות שבתורה, ולא רק ציווי כללי של הושבת דיינים לדון בשש המצוות שלהם.

בספר לחם משנה (מלכים שם) הוכיח כשיטת הרמב"ן משאלת הגמרא מדברי התנא שנצטוו על הדינין במרה, ולפי דברי הרמב"ם מאי קושיא, שמא התוספת שבמרה היתה על כל המשפטים הפרטיים, שאינם כלולים במצות 'דינין' של בני נח. (והנצי"ב כתב לדחות הראיה בשני אופנים — ע' בהעמק שאלה ב, ג ובחודשיו כאן). ויש מי שתרץ שמחלוקת בבלי וירושלמי בדבר, והרמב"ם פסק כירושלמי, כדרכו בכמה מקומות (שו"ת אבני נזר חו"מ נה. וכתב שם שלהלכה יש לנקוט כהרמב"ן).

וכבר בארו האחרונים שודאי אף לשיטת הרמב"ם, נצטוו בני נח לחוקק להם חוקים והנהגות ישרות, לדון בהם דינים שבין אדם לחברו. וגם זה בכלל מצות ה'דינין', או בכלל אזהרת 'גזל' (ע' שו"ת חתם סופר ח"ו יד; חזון איש ב"ק י, א; בית ישי קז).

עוד דנו האחרונים אם הדינים שנצטוו בני נח לדון בהם, הינם כפי השכל האנושי ונימוסיהם וחוקותם (כן דעת הנצי"ב בהעמק שאלה ובהדושויו כאן ועוד. וע' קהלות יעקב (סנהדרין ס"ס כד) שצידד בדעת רש"י ורמ"ה שאין בכלל 'דינין' דיני ממונות שניתנו לישראל, אלא שמירה על דינא דמלכותא שלהם), או שמא צריכים לדון כפי דיני ישראל (כן מובא בשו"ת הרמ"א י. ותלה זאת שם במחלוקת ר' יוחנן ור' יצחק בסוגיין. וע"ע במכתבים שבסוף חדושי מרן רי"ז הלוי ובתשובת משיב דבר לנצי"ב ח"ה סוס"י קג).

בספר בית ישי (קז) האריך לבאר על פי דברי הר"ן בדרשותיו (יא) שהמשפט הניתן לישראל, מלבד הענין המוסרי-חברתי-אנושי שבו, הוא כולל הנהגות אלקיות שניתנו לישראל בלבד, בשל קדושתם ומעלתם [ושימת המלך נועדה כדי להשלים את תיקון הסדר החברתי]. נמצא לפי דבריו שיש לישראל שתי חקות משפט — חוקת משפטי היושר המדיני כשאר האומות, וחוקת משפטי התורה האלקית שהיא מיוחדת לתכלית קדושת ישראל, להם לבדם ולא לאומה אחרת. ובזה באר שם טעם לדין שכתב הרמב"ם (מלכים ס"פ א') שאם באו ישראל וגר תושב לדין, דנים כפי דיניהם ולא כדיננו — שהרי דין זה שהוא על פי היושר האנושי, משותף הוא לישראל ולאומות העולם, אבל הדין המיוחד לישראל, אין שייך לדון בו נכרי, הלכך לעולם דנים בדין הבסיסי המשותף לשניהם ולא לפי הדין המיוחד לאחד מבעלי הדין בלבד, שאין לו שייכות וענין לשני. נמצא לפי זה שהדינין שנצטוו בני נח אינם ככל דיני ישראל המיוחדים להם (וע"ש עוד שהאריך בכללות הענין).

א. לאו דלא תגורו מפני איש' הנאמר בדיינים, כתב בספר מנחת חינוך (תטו) שגם בן נח מצווה בזה, והוא בכלל מצות הדינים. ובאבי עזרי (סנהדרין תליתאה ג, ח) יצא לחדש שכן נח אסור לו להמנע מלדון אפילו קודם ששמע דבריהם, שלא כבישראל — מפני שכל אחד ואחד מצווה לדון [שהרי דנים בדין אחד], ולא כישראל שהמצוה היא להעמיד דיינים.

דין 'גרמא בנזקין' וחיובי שמירה כבן נח — ע' בשו"ת אחיעזר ח"ג לו.

ב. אין להקשות מדוע צריך אזהרה לשפיכות דמים, והלא אין לך גזל ועוולה גדולה מזו — כי שפ"ד נאסרה לבני נח גם כשהלה מוכן ליהרג, שאין כאן לתא דגזילה, אעפ"כ נאסר להרגו, והרי פרש הכתוב טעמו של דבר, 'כי בצלם אלקים עשה את האדם', ולא משום שגזל נפשו ממנו.

עוד יש לתרץ על פי מה שחידש בספר חלקת יואב (ח"א תנינא סוס"י יד) שאע"פ שאמרו שכן נח שעבר על אחת ממצוותיו — נהרג, יש חילוק בין עברות שבין אדם לחברו, כגזל ודיינים, שאם קבעו להם בנימוסיהם עונש אחר — אינו נהרג, שהרי זה כמו שמחלו זה לזה מראש שדינם יהא בקנס ותו לא, ובין שאר עבירות שאין שייך בהן ענין מחילה. ולפי"ז שפיכות דמים כמזהר כשאר איסורים שלעולם ייהרגו, גם אם יקבעו להם בנימוסיהם עונש אחר.

אלא שגוף דבריו לענ"ד צריכים באור; מנין לקבוע שכולם מוחלים על כך, וכי ביד ערכאותיהם לקבוע מחילה אצל כל אחד? ועוד, גם אם מוחל הנגזל על עונש המות, הרי על הגזילה לא מחל וכבר גזרה תורה את דינו על מעשה הגזילה [ולא גרע ממה שאמרו בסוגיא שאם גזל פחות מש"פ מישראל, אע"פ שמוחל אח"כ, צערא אית ליה וחייב מיתה על כך]?

ונראה לחלק בין מצות הדינין לשאר מצוות בני נח, שבדיינים בלבד יש מקום לומר כן, מפני שבזה לא נכנסה תורה לפרטי הדינים שידונו, והרשות בידם לקבוע את המשפט ועונשיו. ואפילו להרמב"ן י"ל שדוקא בסתם יש לדונם בדין התורה, אבל אם קבעו להם נימוסים אחרים שאני, אבל בגזל — דינם במיתה בכל אופן, שהרי עברו על המצוה המוחלטת. [וגם בדיינים הדין כן, כאשר לא הושיבו ולא דנו אפילו לפי היושר והמשפט — חייבים מיתה, וכמעשה דשכם].

ובזה מיושב מה שהקשה באבי עזרי (מלכים קמא ט, יד. ונשאר ב'צע"ג') על מה שאמרו להלן 'לא נצרכה אלא לכובש שכר שכיר' שאינו גזל גמור וכמו שפרש"י. והקשה מה בכך שאינו בכלל 'גזל', הלא לפי הרמב"ן נצטוו גם בכבישת שכר שכיר והרי דינו בהריגה מצד 'דינין'? ולפי האמור מיושב היטב, שמצד 'דינין' אפשר שקבעו להם עונש אחר ושוב אין דינם במיתה, ואולם מצד 'גזל' דינם במיתה בכל אופן.

דף נז

'על הגזל — גנב וגזל... כותי בכותי וכותי בישראל אסור, וישראל בכותי מותר' — בענין גזל הגוי והמסתעף — ע' במובא ביוסף דעת ב"ק קיג וב"מ פז. וע' קהלות יעקב סי' כה.

'היכי ליתני, ליתני אסור ומותר? והתניא כותי ורועי בהמה דקה לא מעלין ולא מורדין' — משמע מכאן (ומעוד מקומות) שגם כשאינו שומר שבע מצוות — אין מורידים [הגם שיש להעמידו לדין על כך שעובר על מצוותיו], שהרי מדובר כאן בשאינו נזהר בשבע מצוות, כי אם נזהר מסתבר שגם גזלו אסור [אפילו לתנא דידן הסובר 'גזל עכו"ם מותר'] שהרי ראוי לקבלו לגר תושב. וגם לענין מלחמת הרשות נראה שלא הותרה באומה השומרת שבע מצוות, [אע"פ שקבלת שבע מצוות בלא מס ועבדות אינה מועילה, מ"מ תחילת גישה למלחמה לא מצינו בשומרי ז' מצוות], והרי כבר ייתא שנוי היתר יפת תואר — אלא ודאי הברייטא מדברת בשאינם שומרים, ואף על פי כן אסור להרגו ללא דין (חזון איש ב"ק י, טו. וע"ש שתמה על הריטב"א שנראה מדבריו שזה שאין מורדין היינו משום איבה. ועתוס' ע"ז כו: ד"ה ולא, שגם ב"ג שאינו מקיים שבע מצוות אין מורידים. וערמב"ם הל' רוצח ד, יא).

'כותי... לא מעלין' — זה הדין נלמד מלא תחנם (עפ"י תשובת הרמב"ם קמח. ע"ע במובא ביוסף דעת ע"ז כו.).

'לא נצרכה אלא לפועל בכרם. פועל בכרם אימת? אי בשעת גמר מלאכה התיירא הוא?...' — מבואר מדברי רש"י (ומהרמב"ם) שפועל בשדה נכרי רשאי לאכול משל בעל הבית. ויש לשאול, הלא זכות האכילה נובעת מן המצוה שבתורה לתת לפועל, והלא בעל הבית הנכרי אינו מצווה בכך. וביותר קשה לפי מסקנת הסוגיא בב"מ (צב, ע"ש), שאכילת הפועל 'משל שמים' היא — כלומר כמתנות עניים, והלא אין מצות לקט ושכחה בשל נכרי?

מוכח מכאן שעיקר דין זה דבר שבממון הוא, ומזכויות הפועלים [אע"פ שאינו משום התחייבות של בעל הבית, שהרי 'משל שמים הוא אוכל' כנ"ל, ושעל כן אי אפשר לו לפועל לתת לאשתו ולבניו במקומו], ועל כן שייך גם בבני נח שמצווים על הדינים ועל הגזל (עפ"י חדושי ר' חיים הלוי מעילה ח, א). ובחזון איש (ב"ק י, ט) פרש באופן אחר: יש לחלק בין אכילת הפועל ובין לקט שכחה ופאה שהם מצוותם לעניים, אבל כאן כיון שעל פי התורה אשר דרכיה דרכי נועם, זוכה הפועל באכילתו, אין להחשיב זאת לגזל לבן נח, ואף על פי שאין לו זכות בדבר ובעל הבית רשאי למונעו, אם לקח — אין כאן גזל. ולולא דברי רש"י היה מקום לפרש דברי הגמרא בדרך אחרת: 'היתירא הוא' — כלומר רשאים הנכרים לקבוע כן בחקותיהם, שהרי כן היא ההלכה בדין תורה, ואז יהא מותר כותי בכותי וכותי בישראל, כיון שבין בדיניהם ובין בדינו מותר. ואינו 'כיוצא בהן דגזל' ששם הם מוזהרים בהחלט ואינם רשאים להתיר בדיניהם (חזון איש שם).

(מלכים טו, פסוק שאינה נסקלת] ולפי שהבעיה לא נפשטה ממשנתנו, לכך פסק לקולא. ער"ן; כס"מ. ואעפ"י שרב ששת פשט הספק, אבל לרוב ואביי דבתראי אין להוכיח מאילנות לבעלי חיים].

ב. ישראל או נכרי שעבדו לבהמה אין הבהמה נסקלת, ומותרת בהנאה [ורק להיקרב למזבח נאסרה]. ואף על פי שבאה על ידה תקלה לאדם – אבל אין כאן קלון מרובה כמו ברובע (אביי), או משום שחסה התורה על בעלי חיים ולא חייבה להרגם אלא כשנהנו בעבירה (רבא).

ג. ישראל שרבע בהמה בשוגג (שסבר מותר); רב המנונא נסתפק האם הבהמה נהרגת [משום קלון] אם לאו [שהרי אין כאן תקלת עוון]. וניסו להוכיח ודחו. ופסק הרמב"ם (איסור"ב א, יח) שאין הבהמה נסקלת.

ד. מבואר מפשט הסוגיא שקטן או קטנה ששכבו עם בהמה – הבהמה נסקלת. דעת הגר"א (אליהו רבה גדה ה,ה) שבקטנה אין הבהמה נסקלת. ומה שאמרו בגמרא – דיחויא בעלמא הוא.

דיני בת שלש שנים ויום אחד, לענין ביאתה – נתבאר בקדושין י.

דף נו

קכג. א. מהן שלש המשמעויות לשרש 'נקב'?

ב. מהי משמעות הכתוב ונקב שם... ומנין?

ג. מהם חילוקי הדינים בדין מגדף, בין ישראל לנכרי?

ד. כיצד מעידים על המגדף כדי לדוננו?

א. לשון 'נקב' משמעותו קללה, או ניקוב חור, או ביטוי דבר במפורש.

ב. ונקב שם מתפרש לשון קללה, שאין לפרשו מלשון נקיבת חור [על הכתב], שהרי למדנו (מונקב שם... בנקבו שם) עד שיברך שם בשם, וזה אין שייך בנקיבת חור. וכן אין לפרש לשון ביטוי השם באותיותיו ופירושו – מפני אותו הטעם, שאין שייך בזה 'שם בשם'. ועוד שאין על כך אזהרת לאו אלא עשה דאת ה' אלקיך תירא. ועוד ראייה שכך היא המשמעות, מן הכתוב באותה פרשה ויקב ויקלל. ואין לפרש שאינו חייב עד שיפרש וגם יקלל, שהרי כתיב אח"כ הוצא את המקלל ללא 'נוקב' – מכאן שמשמעות ונקב שם – קללה.

[אזהרת מגדף – מאלהים לא תקלל. רש"י עפ"י גמרא סו.].

ג. ישראל חייב על ברכת השם סקילה והנכרי בסייף. [ויש אומרים בחנק. ע' להלן];

ישראל אינו חייב עד שיברך שם בשם, והנכרי חייב בלאו הכי.

א. חיוב מלקות קיים אף בלא שבירך שם בשם. וכן לענין חיוב קריעה של השומע (ר"ן).

ב. ישנה דעה שגם ישראל חייב אפילו בלא שם בשם (רבי מנחם בר' יוסי – לפרש"י סו.);

ישראל שברך בשאר כינויים – לחכמים, אינו במיתה אלא באזהרה [מלקות וכתת. רש"י ותוס' עפ"י פסחים זב. ובירושלמי נחלקו לענין כרת. ע' או"ש עכו"ם ב,ז]. ואילו הנכרי במיתה. כן אמר רב מיישא (כגר כאזרח – רק באלו נאמר 'בנקבו שם', משא"כ נכרי). ולדעת ר' יצחק נפחא – פטור.

לדברי ר' מאיר, בין ישראל ובין נכרי שבירכו בכינויים – במיתה (איש איש כי יקלל אלקיו).

[אם לא פירש את השם אף לא בכינוי, אלא שמע שם יוצא מפי אחר וברכו – פטור. סתם מתניתין כפרש"י.

אבל שמע גידוף בשם מאחר, וקיבל את הדברים הללו, אעפ"י שלא גידף בעצמו – הרי זה כגידוף. כ"מ בר"ן להלן סה:].

א. לדעת הרמב"ם (עכו"ם ב,ז) [דלא כרש"י כאן ושבועות לו. וצ"ע בלשון רש"י במשנה להלן סו.]

המברך באחד מן השמות שאינם נמחקים, כגון 'אלקים' 'צב-אות' – חייב. ורק שאר כינויים

[כגון 'חיים' 'חנוך']. דינו לחכמים באזהרה ולא בסקילה. ולענין הזכרת השם המתברך, אינו

חייב עד שיפרש שם בן ארבע אותיות. ולאו דוקא באותיות הוי"ה אלא הוא הדין באדנות

(רמב"ם שם).

אפשר שגם להרמב"ם, אם אמר 'השם' אינו בכלל כינוי אלא כרמוז. כן נראה לכאורה מתוך דברי הר"ן שכתב

לגבי עדים שאם אמרו 'שמענו שפלוני גדף את השם' אין זה כלום, אף לא כשומע מפי שומע, שאינו אלא סימן

ורמז למה ששמעו. (אך יש להעיר מתשובת הרשב"א (תתמב) אודות הגשבע 'כה יעורני השם' שנחשבת שבועה

בשם, שהרייה ככינוי. וע"ע שדי חמד מערכת ברכות יא, יג מש"כ עפ"י תשובת ריב"ש המובאת בב"י אה"ע לד;

אפיקי ים ח"ב ג).

ב. המברך את השם באחד בכינוי, אעפ"י שאינו חייב מיתה – קנאים פוגעים בו בשעת מעשה

(עפ"י רבנו יהונתן מלוניל להלן פא:). ע"ע להלן פא-פב בדין 'מקלל בקוסם'.

לתנא דבי מנשה, לא הוזהרו בני נח על ברכת השם.

ד. בכל יום דנים את העדים בכינוי – 'יכה יוסי את יוסי'. נגמר הדין לא הורגים בכינוי אלא מוציאים כל

אדם לחוץ. שואלים את הגדול שביניהם ואומר לו: אמור מה שמעתי בפירוש. והוא אומר. והדיינים

עומדים על רגליהם (...דבר אלקים לי אליך – ויקם מעל הכסא. עפ"י להלן ס) וקורעים (ויבא אליקים...

קרועי בגדים...) ולא מאחים (ויקרעם לשנים קרעים). והשני אומר: אף אני כמוהו [וכשר הדבר בעדות

אף בדיני נפשות – אלא שחכמים החמירו בדבר, וכאן שאי אפשר לא החמירו]. וכן השלישי אומר: אף

אני כמוהו.

א. לדעת הירושלמי אין העדים חוזרים על מה ששמעו בדיוק אלא העד מזכיר את השם שיצא

מפיו ואומר: אותו השם שאמרת בפניכם, אותו גידף ובו גידף.

ב. כיון שבאו עדים ואמרו פלוני גידף, אף על פי שעדיין לא נתקבלה עדותם, חובשים אותו.

אבל קודם שבאו עדים לפנינו אינו בדין לחבשו ולבזותו חנם (ר"ן עפ"י הירושלמי).

קכד. א. באלו מצוות הוזהרו בני נח?

ב. מה נכלל באזהרת בני נח על עבודת כוכבים?

א. לתנא קמא, שבע מצוות נצטוו בני נח; דינים [בכלל זה הושבת בתי דינים בכל פלך ופלך ובכל עיר ועיר.

ונחלקו הראשונים בבאור מצות הדינים לב"ג]; ברכת השם; עבודה זרה; גילוי עריות; שפיכות דמים; גזל; אבר

מן החי.

ר' חנינא בן גמליאל אומר: אף על הדם מן החי (ע"ע להלן נט).
 ר' חידקא אומר: אף על הסידוס.
 ר' שמעון אומר: אף על הכישוף.

נראה שהדעה הרווחת בפוסקים היא שלהלכה אינם מצווים על הכישוף. ע' בשו"ת מהרש"ל ג;
 לח"מ מלכים י, ו; מהר"ם שיק רנא; חו"א ריש כלאים; דעת כהן סוס"י סט. וע"ע עשרה מאמרות – חקור הדין
 ג, כא).

ר' יוסי אומר: כל האמור בפרשת כישוף – בן נח מוזהר בו. [מולך; קוסם קסמים; מעונן; מנחש; מכשף;
 חובר חבר; שואל אוב וידעוני; דורש אל המתים].
 ר' אלעזר [גרסת בה"ג: רבי אליעזר בן יעקב] אומר: אף על הכלאים – כלומר, הרבעת בהמה והרכבת אילן,
 אבל לא לבישת כלאים וזריעתם, כדלהלן ס.

נחלקו הפוסקים האם הלכה כר' אלעזר (כן פסקו הרמב"ם (מלכים י) ובה"ג סוף הל' כלאים). ודעת
 הרבה פוסקים שאסור אם כי אינו בכלל המצוות שנהרגים עליהן. (ע' בפירוט בשו"ת יביע אומר
 ח"ה או"ח יט, ג. וע' חו"א ריש כלאים).

תנא דבי מנשה מוציא את הדינים וברכת השם מכלל המצוות שנצטוו, ומכניס סידוס וכלאים.
 לפי מה שכתב בספר ערוך לנר (ס), לתנא דבי מנשה לא נאסרו בכלאים אלא בבע"ח ולא הרכבת אילן. וי"ל.

הר"ן כתב שבני נח מצווים על הצדקה. ויש אומרים [דלא כפשטות הסוגיא והראשונים להלן
 נט] שמצווים על פריה ורביה.

ב. דברים שבית דין של ישראל ממתים עליהם בעבודת כוכבים – בן נח מוזהר ונענש עליהם. דברים שאין
 ב"ד של ישראל ממתים עליהם, אין בן נח מוזהר עליהם. כגון גיפוף ונישוק שאין עבודתה בכך.
 בן נח שעשה עבודה זרה ולא השתחוה לה – נחלקו רב חסדא ורב יצחק בר אבדימי אם חייב (נאמר וי צו
 ה' אלקים על האדם. ונאמר סרו מהר מן הדרך אשר צויתם עשו להם עגל מסכה – משעת עשייה
 מתחייב) אם לאו (עשוק אפרים רצון משפט כי הואיל הלך אחר צו – עד שהלך אחריה ועבדה).
 א. כתבו אחרונים שבני נח מצווים על אמונת האלקות [והשגחה ושכר ועונש], שהיא הבסיס
 לשבע מצוות. ונחלקו הדעות האם הוזהרו על שיתוף.
 ב. בן נח המסית אחרים – פטור, אעפ"י שמצווה על עבודה זרה (מנחת חינוך תסב, ב). ויש מי שכתב
 שבן נח המסית ישראל חייב, משום אביזרייהו דעבודה זרה (ע' שד"ח פאת השדה ח"ג ו, כו).
 המסית בן נח – פטור (שם).

דף נז

קכה. א. בן נח שעבר על אחת ממצוותיו – האם דינו במיתה?
 ב. בן נח החייב מיתה – באיזו מיתה הוא נידון?

א. רב יוסף אמר בשם רב: על שלש מצוות בן נח נהרג; גילוי עריות שפיכות דמים וברכת השם. ותמה על
 כך רב ששת והוסיף רביעית: עבודת כוכבים.
 ואולם רב הונא ורב יהודה וכל תלמיד רב אמרו (וכן פסק הרמב"ם): על שבע מצוות ב"נ נהרג. (גילתה
 תורה באחד – בשפיכות דמים – והוא הדין לכולן).